Woeste Gronden

Dorpskrant Schaarsbergen

In dit nummer:

Henk en Aartje Hop vieren 60-jarig huwelijksfeest

Koninklijke onderscheiding voor Fred Bosman

Archeologisch onderzoek WOII

Parelmoervlinders

Klompenpad Schaarsbergen

DK 220 • SEPTEMBER 2022

UITVAARTVERZORGING
KRAMER
SEDERT 1885

Er komt een moment dat je los moet laten wat je lief is.

In de gehele regio met rouwcentra in Apeldoorn, Arnhem, Velp en Westervoort.

Directe hulp
026 442 31 02

www.uitvaartverzorgingkramer.nl

Colofon

Redactie
Mireille Riesenbeck, Abco Blok, Herman Boesveld, Johan Kloosterboer, Kirsten Leijnse

Mailadres redactie
dorpskrantschaarsbergen@gmail.com

Fotografie
berrydereusfotografie.nl, Eendracht, Jean Swagers, Henk Monster, Jeroen Meeuwsen, Martin Koops, Minja Hemminga, Mireille Riesenbeck, Roy Strijker, Silvana Kupers

Bezorging
Jeannette de Vries (026 44 24 460)

Vormgeving
Richard van Zijll de Jong, Annemarie van Lierop

Druk
Rozijn Repro, Didam

Woeste Gronden verschijnt vier keer per jaar. Sluitingsdatum kopij volgende nummer is 16 oktober 2022, deze verschijnt begin december.
Voorpagina: Henk en Aartje Hop

Inhoud

Van de redactie 5
Van de voorzitter 7
Klompenpad Schaarsbergen 8
Henk en Aartje Hop vieren 60-jarig huwelijksfeest 10
Koninklijke onderscheiding voor Fred Bosman 13
Doortraproutes 15
Christus Koningskapel 16
Schoffelaar 19

Archeologisch onderzoek naar WOII 20
Verboden landschap 23
Cultuurhistorie op de Hoge Veluwe 24
Yoga van Roos 27
Nieuws van Natuurcentrum Arnhem 29
Parelmoervlinders in beeld 30
Verenigingsnieuws 32
Agendapunten uitgelicht 33
Bij de hand 34
Agenda 35

Bestuur Dorpsraad
Bart Loman, (interim) voorzitter (brtloman@gmail.com)
Ruth van Swaay, secretaris (ruthvanswaay@telfort.nl)
Bart Loman, penningmeester
Marcel Brons, aspirant lid (marcel.brons@outlook.com)

Webmaster Marlies Dhont

Contact Dorpsraad
www.dorpsraadschaarsbergen.nl
info@dorpsraadschaarsbergen.nl

TomvanGinkel tuinen

Bij Tom van Ginkel tuinen kunt u terecht voor een tuin die volledig aan uw wensen voldoet.

Tom van Ginkel tuinen is een jong hoveniersbedrijf en staat voor kwaliteit en klantvriendelijkheid.

Tom van Ginkel tuinen heeft een passie voor tuinen!

- Ontwerp
- Aanleg
- Onderhoud
- Renovatie
- Vijveraanleg

www.tomvanginkeltuinen.nl info@tomvanginkeltuinen.nl 06-22171739

Mensendieck Arnhem
Oefentherapie
Peter Koen

Dé Praktijk voor oefentherapie

- Houdingverbetering: scoliose, kyfose of lordose
- Rug-, nek-, schouder- en armklachten
- Bekken- en zwangerschapsklachten
- Chronische klachten als reuma, artrose, MS, Parkinson
- Activering van ouderen
- Preventie door zorg voor bewegen

Afspraak maken?
06-14477578
Ook zonder verwijzing!

Jachthoornlaan 1A (het Dorp) Arnhem info@mensendieck-arnhem.nl www.mensendieck-arnhem.nl

Johan Rap

BOS-, NATUUR- EN LANDSCHAPSBEHEER

Erkend door het Bosschap

Kemperbergerweg 261 - 6816 RS Arnhem
Tel. (026) 443 16 28 - Fax (026) 442 04 02
Mobiel: 06 546 61 302

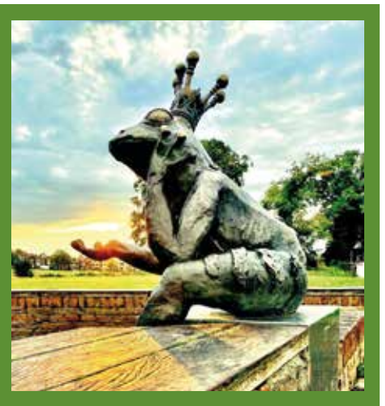
Een sportieve buitenkrant

Als u deze dorpskrant op de mat krijgt, is de zomer alweer bijna voorbij. Het nieuwe schooljaar is gestart en in de verte dient de herfst zich al aan. Wij hopen dat u allen een fijne zomer heeft gehad.

Voor de dorpskrant is de september editie altijd een lastige. De afronding van de stukken, de redactie en de opmaak dienen allemaal in juli en augustus plaats te vinden. Met de totale redactie bij elkaar komen is in deze tijd lastig, er is immers altijd wel iemand op vakantie. Het rondkrijgen van deze editie was echter wel heel lastig. Abco, één van onze vaste redactieleden en altijd wel goed voor twee artikelen, werd flink ziek en belandde in het ziekenhuis. Daarom ontbreekt in deze uitgave de vaste rubriek “Wie de jeugd heeft”. Abco, vanaf hier nogmaals veel beterschap en we hopen dat je er de volgende editie gewoon weer bij bent!

Verder wilden we graag schrijven over de plannen met de Oranjekazerne en over archeologisch onderzoek naar sporen uit de Tweede Wereldoorlog, dat plaats heeft gevonden op Buitenplaats Koningsweg. Helaas mochten beide stukken nog niet worden gepubliceerd, deze houdt u dus van ons tegoed. De inhoud van deze krant is dus uiteindelijk heel anders geworden dan vooraf gepland. We zetten in deze editie de familie Hop in het zonnetje. Verder besteden aandacht aan ons eigen “Klompenpad”. Het wandelen hiervan is mooi te combineren met het zoeken naar vlinders, waarvoor u in deze uitgave ook tips krijgt. We doen weer aan yoga en gaan ook nog fietsen (doortrappen!), kortom het is een sportieve buitenkrant met een feestelijk tintje geworden. Helemaal passend bij de nazomer.
Wij hopen dat u er veel plezier aan beleeft.
Groeten van de redactie.

Geachte lezers,
De iconische bronzen kikker, die al achttien jaar bij de waterspeelplaats in park Sonsbeek prijkt, is gestolen. We gaan er vanuit dat Alfredo is meegenomen vanwege zijn bronzen verschijning; de kans lijkt dan ook klein dat we hem nog terugzien. Maar uit het grote aantal reacties blijkt duidelijk dat Alfredo wordt gemist. We zijn dan ook vastbesloten om de kikkerkoning in een bepaalde vorm terug te laten keren bij de waterspeelplaats. Maar hiervoor hebben we uw hulp nodig, als Arnhemmers en bewoners van de wijken rondom het park.

Het idee moet nog verder vorm krijgen, maar we denken aan een vorm van crowdfunding bij bewoners en organisaties. De eerste stap is dat we zoveel mogelijk foto’s willen verzamelen van Alfredo in de afgelopen achttien jaar. Dus, heeft u nog ergens in een (digitaal) mapje een foto van Alfredo de kikker met of zonder uzelf, uw (klein-)kinderen of iemand anders en mogen wij deze gebruiken voor een collage in het Nederlands Watermuseum?
We ontvangen ze heel graag op info@watermuseum.nl. De verhalen / herinneringen bij de foto’s zijn uiteraard ook zeer welkom. Vermeldt u er s.v.p. bij:
- of de foto’s ook online / openbaar gedeeld mogen worden,
- of u naamsvermelding bij de foto wenst,
- het jaar waarin de foto genomen is (indien bekend).

Overweegt u aanschaf van zonnepanelen?
Bij ons, uw lokale leverancier, kunt u terecht voor een interessant aanbod.

SOLVERDE
Uw partner in energiebesparing!

Walter Slotboom, eigenaar.

026 - 8449351 of 06 43804898
www.solverde.nl
info@solverde.nl

Femke Nout
Antiekrestauratie & meubelstoffering

- Sinds 1947
- Ruime collectie indoor en outdoor stalen
- Altijd prijsopgave vooraf
- Informeert u eens naar de mogelijkheden

Ook kussens voor boten, caravans en loungesets!

026-3333500
06-46162450

Christiaan de Wetstraat 4a
6861 DL Oosterbeek
info@femkenout.nl
www.femkenout.nl

Ruimte, rust en natuur

Dorpsraad SCHAARSBERGEN

Dag Schaarsbergen!
Op het moment dat u dit leest, ligt de vakantieperiode alweer achter ons. Op het moment dat ik dit voorwoord schrijf, is het nog volop zomer. Een hartelijke groet vanuit Bonn. Schaarsbergen staat voor ruimte, rust en natuur. Een stedentrip op zijn tijd is voor mij een welkome tegenhanger. Tijdens een korte vakantie, samen met de kinderen, geniet ik van al het moois dat de stad te bieden heeft, inclusief de restaurants en winkeltjes. Maar ik moet eerlijk zeggen: al vrij snel begint het dan toch te kriebelen en wil ik best wel weer terug naar dat mooie Arnhemse dorpje. Ik zou me goed kunnen voorstellen dat Henk en Aartje Hop dat gevoel herkennen. Enkele weken geleden vierden zij hun 60-jarig huwelijksfeest. Hartelijk gefeliciteerd! Zowel Henk als Aartje is geboren op Schaarsbergen en ze zijn er altijd blijven wonen. In deze editie van Woeste Gronden leest u een interview met het jubilerende echtpaar.

En dan moeten we het ook nog even over de Schaarsberger Markt hebben. De eerste weken waren veelbelovend maar doordat het niet lukte om het aanbod te vergroten en het aantal kramen uit te breiden, hebben de helft van de kraamhouders zich teruggetrokken en zat er voor de organisatie niets anders op dan de stekker eruit te trekken. Zonde, de plek is prachtig en ik geloof nog steeds in een levensvatbare markt op Schaarsbergen. Misschien staan er in de toekomst opnieuw bewoners op voor een nieuwe poging.

Helaas geen bijdragen van redacteur Abco Blok in deze editie. Abco kampt met zijn gezondheid. We wensen hem sterkte en een spoedig herstel toe!

En u allen wens ik een mooie en bonte herfst toe. Ik hoop u te ontmoeten op de eerstvolgende dorpsvergadering van donderdag 13 oktober, met de plannen van defensie aan de Koningsweg in ieder geval als onderwerp. Onder voorbehoud sluiten hiervoor de gemeente en Rijksvastgoed voor aan.

Bart Loman
voorzitter Dorpsraad Schaarsbergen a.i.

Nieuwe predikant op Schaarsbergen

De kerkgemeente Schaarsbergen is na het vertrek van predikant Hette Domburg in september vorig jaar op zoek gegaan naar een nieuwe predikant. Sinds die tijd was de kerkgemeente aangewezen op waarnemers.
Er is nu een nieuwe predikant gevonden, die volgens de kerkgemeenschap een verbindende rol kan spelen, ook voor het dorp. De nieuwe predikant, Theo-Pieter de Jong, zal vanaf begin oktober zijn werkzaamheden in het dorp aanvangen.

Op 9 oktober doet hij zijn intrede in de Dorpskerk.
.

De paden op... Het klompen pad van Schaarsbergen

Door Kirsten Leijnse

In de provincies Utrecht en Gelderland liggen meer dan honderd zogenaamde klompenpaden. Het zijn uitgezette wandelroutes waarbij vrijwel uitsluitend over onverharde paden wordt gelopen. Vaak lopen de routes over landgoederen, door boerenland of volgen ze historische paden. De routes hebben meestal een lengte van ongeveer 10 km en kunnen ook aan elkaar worden geknoopt tot langere wandelingen. De initiatiefnemers van Klompenpaden zijn Landschap Erfgoed Utrecht en Stichting Landschapsbeheer Gelderland. Sinds enkele weken heeft Schaarsbergen zijn eigen Klompenpad.

Het Schaarsbergenpad

De wandelroute heeft de naam: “Het Schaarsbergenpad’ gekregen. Deze rondwandeling van circa tien kilometer, die langs Warnsborn, de Vijverberg en het Hoog Erf voert, is het 140ste klompenpad. In de route zijn veel verschillende aspecten van het mooie landschap van ons dorp opgenomen. Je loopt over Warnsborn, langs de ontginningsboerderijen, de weitjes met lakenvelders, door het bos, over de heidevelden en langs vijvers en sprengen.

Het pad is ontwikkeld in samenwerking met lokale vrijwilligers, die ook na realisatie de paden onderhouden.

De feestelijke opening bij ‘t Pannekoekhuis

Op vrijdag 1 juli was de feestelijke opening van Klompenpad, dat bovendien de eerste in de gemeente Arnhem is. De gemeente Arnhem en Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG) hebben het startpaneel onthult in bijzijn van de vrijwilligers en de deelnemende grondeigenaren.
Het startpaneel staat bij ’t Pannekoekhuis aan de Kemperbergerweg. Hier start de wandeling en is ook een routeboekje te verkrijgen.

Even testen

Aangezien het pad op ongeveer 250 meter van mijn woning start heb ik, met nog twee andere dames, even een testrondje gelopen. Wij liepen het pad in de avonduren, omdat het op de dag die we hadden uitgekozen, 13 juli om precies te zijn, overdag erg warm was. Voordeel hiervan was dat het lekker rustig was en dat een aantal plekken langs de route echt schitterend waren in het avondlicht. De route is gemarkeerd met duidelijke paaltjes met klompjes erop en een zwarte pijl die de looprichting aangeeft. De pijltjes zijn wel wat klein waardoor je de paal wel even van dichtbij moet bekijken om te zien waar de route heen gaat. Het maakt niet uit of je de route linksom of rechtsom pakt, op de paaltjes is hiermee al rekening gehouden. Wij liepen de route rechtsom. Na de start bij ’t Pannekoekhuis loopt de route over de slingerpaadjes op de kleine hei en dan richting Warnsborn. Na Warnsborn slingert het pad omhoog en omlaag naar het Hoog erf en langs de Leemkuil om vervolgens via de grote heide bij de Kleine Kweek uit te komen. De vijver in het bos bij de vijverberg was bijna magisch in het avondlicht en een mooie plek voor een pauze. Na de Kleine Kweek volgt de route de Harderwijkerweg en Kemperbergerweg, dit stukje is wat saai, om bij de Grote Kweek dan via een smal pad achter de heide weer omhoog te klimmen. Hier werden we beloond met een ree, die ook over het pad wandelde. Daarna was het nog maar een klein stukje terug naar ’t Pannekoekhuis. Wij vonden het een zeer goed bestede zomeravond en ik ga het pad zeker nog een keer lopen.

Verder lopen?

Voor mensen die 10 km niet ver genoeg vinden, sluit het Schaarsbergenpad aan op het Rosandepad dat over landgoed Koningsoord in Oosterbeek loopt.

(advertentie)

Henk en Aartje Hop vieren 60-jarig huwelijksfeest

Door Johan Kloosterboer

Donderdag 28 juni 1962 trouwden Henk (85) en Aartje (84) Hop. Exact zestig jaar later vieren zij feest, samen met de kinderen, de kleinkinderen en het eerste achterkleinkind. Henk en Aartje zijn geboren op Schaarsbergen en zijn er altijd blijven wonen.

De feestdag begon in de achtertuin, met koffie en wat lekkers. Dochter Wendy en haar man Ronnie (Reijnen) zorgden traditiegetrouw voor het gebak uit eigen zaak. Aansluitend volgde een weldadige lunch aan het water bij de Boerderij in Park Sonsbeek, het favoriete park van Aartje. “De zon scheen, het was prachtig weer, we hebben er een heerlijke dag van gemaakt.” Na de lunch ging eenieder huiswaarts, de feestdag was over. Of beter gezegd: leek over. Tegen het eind van de middag druppelde de tuin weer vol. Nadat Henk en Aartje een videoboodschap van hun kleinzoon uit Zweden hadden bekeken, klonk er opeens herrie op het pad. “Ik schrok me wild”, zegt Aartje. “De fanfare! Onze eigen Schaarsberger fanfare. Vroeger oefenden ze in Verenigingsgebouw De Lariks, tegenover ons huis. Dan kon ik de hele avond meeluisteren. Overal waar ze optraden, was ik van de partij. Ik ben misschien wel hun allergrootste fan. Noey, de vrouw van onze kleinzoon Niek is fotograaf en heeft alle feestelijkheden op een prachtige wijze vastgelegd.” De zondag erop zijn ze met de hele familie gaan varen op de Vecht. Aartje: “We hebben veel hier op Schaarsbergen, maar geen water. Ik ben er m’n hele leven al dol op. Ook dit werd een onvergetelijke dag.”

“Goeie help, nou al?”

Henk en Aartje zijn beiden geboren aan de Koningsweg. Aartje bracht haar jeugd door op Vakantieoord Petersburg, dat eigendom was van haar ouders. Henk was bevriend met Frans, de broer van Aartje en kwam regelmatig bij het gezin over de vloer. Ook voelde hij zich thuis op het vakantieoord en deed hij er al gauw vele klusjes. De vonk naar Aartje sloeg al snel over. Ze was negentien jaar oud toen Henk haar verkering vroeg. “Goeie help, nou al?”, was haar eerste reactie. “Ik had geen zin om elke zondag om en om bij onze ouders koffie te drinken. Toen Henk beloofde dat dat niet zou gaan gebeuren, heb ik volmondig ja gezegd en ik heb er nooit een dag spijt van gehad. Ja, we zijn heel verschillend op tal van vlakken. Hij vindt dingen mooi die ik niet mooi vind en andersom. Henk was altijd druk met zijn bedrijf en met Petersburg en ik had mijn handen vol aan de boel thuis. We hebben elkaar altijd de ruimte gegeven, dat is misschien wel het geheim, daardoor zijn we al zestig jaar samen.”

“We hebben elkaar altijd de ruimte gegeven, dat is misschien wel het geheim.”

Hun eerste huisje bouwde Henk zelf. Op het terrein van het vakantieoord. Ze hebben er vier jaar gewoond. Toen zijn ze naar het ouderlijk huis van Henk verhuisd, aan de Kemperbergerweg tegenover Pannenkoekenhuis Den Strooper. Samen met zijn broers Eric en Paul en op kantoor dochter Linda gaf Henk daar leiding aan het ernaast gelegen schildersbedrijf, dat zij hadden overgenomen van hun vader. “We werkten in heel Gelderland, vaak in opdracht van de Rijksgebouwendienst. Ook verzorgden we het schilderwerk voor alle militaire vliegvelden in Nederland. Er waren momenten dat we veertig man aan het werk hadden.”

Spil

Aartje is altijd de spil thuis geweest. Ze zorgde voor de kinderen en paste op op de kleinkinderen. Ook was zij jarenlang lees- en overblijfmoeder op de lagere school, in het gebouw waar tegenwoordig het Arnhems Oorlogs museum is gevestigd. ”En er ging ook veel tijd zitten in de tuin en de volière, twee grote passies van me. Alles bij elkaar een heerlijke invulling van mijn leven.”

Kribbig

Samenléven gaat meer dan goed, samenwérken gaat geheid mis. Henk: “Aartje is veel te ongeduldig en ik ben heel precies. Bij alles wat ik doe, maak ik van tevoren een plan. Aartje begint gewoon en ziet wel waar ze uitkomt. Als ik iets probeer uit te leggen en er wordt niet goed geluisterd, dan word ik kribbig.” Dat wil niet zeggen dat Aartje geen klustalent heeft. “Ik heb ooit het tuinmeubilair geschilderd en dat is best mooi geworden, hoor.”

Petersburg

Toen in de jaren tachtig de ouders van Aartje overleden, heeft Henk samen met Irene en Margreet (twee zussen van Aartje) Petersburg overgenomen. “Met z’n drieën hebben we tientallen jaren het vakantieoord gerund. Dat was míjn grote passie. Ik verzorgde de administratie en heb er ook veel onderhoudswerkzaamheden gedaan. We vormden

een sterk team met z'n drieën. Toen het schildersbedrijf werd verkocht, ik was toen 68, heb ik me fulltime op het vakantieoord gestort." Vorig jaar is Petersburg verkocht en heeft Henk zich teruggetrokken. "Ik was 84, opeens was er vrije tijd. Het klussen is gebleven, maar nu voor de kinderen en kleinkinderen. En ik heb meer tijd voor de tuin." Aartje, vol bewondering: "Wat zijn ogen zien, kunnen zijn handen maken."

Reizen

Ze hebben samen veel van de wereld gezien. "We zijn in tientallen landen geweest", zegt Aartje. "De laatste jaren hoeft dat reizen voor mij niet meer. Dagjes weg prima, maar de avonden en nachten wil ik thuis zijn. Henk is nog niet verzadigd. Een paar maanden geleden is hij samen met de kinderen nog op vakantie geweest naar Oostenrijk. Ik vind dat prima, maar ik blijf dan lekker thuis. Ik pak tegenwoordig liever een boek, de afgelopen jaren heb ik het lezen herontdekt. Heerlijk, even verdwijnen in een andere wereld."

Schaarsbergen

Het jubilerende echtpaar is verknocht aan Schaarsbergen. Ook aan de drukke weg waaraan ze wonen. "Ja, ik hou van reuring om me heen", zegt Aartje. "Als ik 's morgens om vijf uur de eerste auto's hoor langsrijden denk ik: fijn, er begint weer een nieuwe dag." Henk: "Schaarsbergen is wél veranderd in de loop der jaren. Heel vroeger was het een boerengehucht, tegenwoordig woon je er op stand. Vroeger gebeurde alles rondom de scholen en de kerk. Dat is niet meer zo. Alleen tijdens de kerstmarkt en op koningsdag krijgt het oude centrum weer heel even de glans van weleer. We zijn er altijd bij, het is fijn om dan iedereen weer te zien."

"We hebben er een heerlijke dag van gemaakt."

We zijn trots op zijn koninklijke onderscheiding

Het gebeurt niet zo vaak dat je 's zondags opstaat, niets vermoedend de dag begint en een paar uur later gehuldigd wordt, als Lid in de Orde van Oranje-Nassau.

Deze eer overkwam de niets vermoedende Fred Bosman, toen hij na kerktijd het Dorpshuis van Schaarsbergen binnenkwam en daar tot zijn verbazing veel familie en bekenden zag en ook burgemeester Ahmed Marcouch ontmoette. Deze bleken speciaal voor hem gekomen te zijn. Na korte tijd werd het hem duidelijk dat hij een onderscheiding zou ontvangen, uitgereikt door de burgermeester.
Fred is al sinds 1972 als vrijwilliger actief in verschillende functies bij de protestantse gemeente en haar voorgangers. Ook in onze kerk op Schaarsbergen is hij al vele jaren actief op allerlei gebied.
"Vrijwilligers als Fred Bosman zijn bijzonder", vindt burgemeester Marcouch. "Wij moeten deze koesteren als de stad". Vrijwilligers doen heel belangrijk werk en dat geldt ook zeker voor Fred. Het was knap hoe de burgemeester hem toesprak en alle vrijwilligers prees, die zich inzetten voor de burgers van onze stad, zij zijn als het ware de olie tussen de raderen waardoor de interactie beter draait.

Al 50 jaar kan zijn kerk op Fred rekenen. Voor zijn geloofsgemeenschap is hij een waardevolle persoon en Fred weet dit aardig te verbinden met het dorp Schaarsbergen waar hij geen onbekende is. Hij is als oud Schaarsberger een persoon die zijn sporen verdient in het dorp. Zijn vrouw Ineke is door de waarnemend predikant Ds. W. van der Kooij onderscheiden in de orde van het zilveren theelepeltje, want ook zij draagt menig steentje bij.

Fred en Ineke hartelijk dank!
Dorp en Kerkgemeenschap Schaarsbergen.

Doortrap-routes

Een Doortraproute is een comfortabel en leuk fietsrondje van 20-25 km voor senioren. De routes zijn mooi en groen. Ze gaan zoveel mogelijk over ruime paden, rustige wegen, overzichtelijke kruispunten en kennen weinig obstakels.

De Doortraproutes zijn gemaakt door de Fietsersbond in opdracht van de provincie Gelderland, als onderdeel van het landelijke programma Doortrappen. Dit programma heeft de ambitie dat ouderen veilig en comfortabel kunnen fietsen en levert daarmee een bijdrage aan een leefbaar, gezond en actief Nederland én aan fietsgeluk voor iedereen!

Doortraproutes zijn met grote zorg ontwikkeld met inzet van lokale vrijwilligers. Vervolgens heeft een flink aantal testfietsers de route gefietst en hier feedback op gegeven. De route en/of routebeschrijving is op basis hiervan verder verbeterd. De route gaat bewust niet geheel over het fietsknooppuntnetwerk, omdat dit netwerk niet altijd geschikt is voor senioren. Soms zijn andere wegen/paden een beter alternatief. Die wegen zijn bijvoorbeeld breder of rustiger, hebben een beter wegdek of mijden lastige kruispunten.
Alle Doortraproutes publiceren we via https://www.fietsersbond.nl/doortraproutes/.
Als de routes gereed zijn, komen deze beschikbaar als:

1. PDF met routekaart, routebeschrijving en nadere informatie. Hierop staan ook opletpunten, bankjes en horeca aangegeven.
2. GPS- track via de Fietsersbond Routeplanner https://routeplanner.fietsersbond.nl/
3. App: Fietsersbond Routeplanner app Achtergrondinformatie over Doortrappen vindt u hier https://doortrappen.nl/default.aspx

Plannen voor de Christus Koningkapel

Door Mireille Riesenbeck

Op zijn kantoor in gebouw “De Valk”, gelegen net buiten de Oranjekazerne, spreek ik met adjudant Erwin Dees. Erwin is het hoofd van Bureau Veteranenzaken van 11 Luchtmobiele Brigade en sinds oktober 2021 beheerder van de Christus Koningkapel, ook wel bekend als het witte kerkje of als Jagerskerk, gelegen langs de Koningsweg op Oud Vrijland.

De kapel is dus weer terug in de handen van Defensie. Wat zijn de plannen ermee voor de toekomst?

“We willen er een multifunctionele locatie van maken, een ‘Huis van de Brigade’, met daarin plaats voor vergaderingen, recepties, herdenkingen en een veteranen-inloophuis voor de duizenden veteranen van de brigade. Daarnaast wordt het ook een locatie waar de vele verenigingen die de brigade rijk is bij elkaar kunnen komen, zoals onder andere de leden van de vereniging Vrienden van de Rode Baret, de motorrijders van de Red Beret Riders en de hardlopers van de Falcon Runners. En het wordt de uitvalsbasis voor een project waarbij we veteranen die thuis zitten vanwege Post Traumatisch Stress Syndroom (PTSS) een soort van dagbesteding op de kazerne willen aanbieden.”

Grootse plannen dus. Is er al een datum bekend waarop jullie open gaan?

“Nee, helaas kampen we met een aantal tegenslagen. Zo is er bijvoorbeeld nog geen verwarming in de kapel. De verwarming was gekoppeld aan een oliegestookte verwarming in het voormalige hoofdkwartier hiernaast. De huurder die er de afgelopen jaren het beheer over had heeft deze vervangen door een pelletkachel waarmee hij danwel het oude hoofdkwartier, danwel de kapel kon verwarmen. Nu de huurder is vertrokken is ook de kachel weg en moet daar eerst een vervangend systeem voor worden aangelegd, waarvoor we nog fondsen moeten vinden binnen de defensie-organisatie. Ook moet er nog veel gebeuren op het gebied van ICT, zodat we daar ook fysiek kunnen werken en we ook wifi hebben voor onze gasten. Buiten het feit dat er binnen in de kapel het een en ander moet gebeuren zoals schilderwerk. Dus ik denk dat we op zijn vroegst pas ergens eind 2023 of zelfs pas in 2024 de deuren kunnen openen.”

Nu zag ik dat er aan de buitenkant van het gebouw, aan de boszijde, vogel- en vleermuiskasten zijn opgehangen. Is het gebouw dan geen monument?

“Dat was voor ons inderdaad ook een verrassing. Zelf begrijp ik het argument dat we daarmee iets kunnen betekenen in het faunabeheer, maar het doet mijns inziens wel afbreuk aan het gebouw want bij foto’s die nu worden genomen aan de achterzijde van het gebouw zijn ze echt wel zichtbaar. Maar al dateert de kapel uit 1931, het is geen rijksmonument. Al heb ik begrepen dat de gemeente Arnhem dat wel graag zou willen. Echter, zo lang het geen monument is mag in dit geval het Rijks Vastgoed Bedrijf er dus mee doen wat ze willen. En het geeft ons wel meer mogelijkheden om ook aan de binnenkant een aantal aanpassingen te doen, al willen we wel proberen de huidige uitstraling en sfeer van de kapel zoveel mogelijk te behouden.”

Maar zijn er binnenin de kapel nog veel sporen van de vorige gebruikers? Van het eerste begin en de Duitse bezetting bijvoorbeeld?

“Nee, dat niet. Alle relikwieën zijn eruit gehaald toen de Dienst Geestelijke Verzorging van Defensie er jaren geleden uit vertrok. Het meest bijzondere dat er nu nog staat is het doopvond uit het jaar 1300. Deze komt uit de ruïne van de kerk van Villefert en is in 1960 door de lokale bevolking geschonken aan Defensie omdat Nederlandse genisten in Frankrijk hadden geholpen om een weg aan te leggen. Daarnaast staat er een groot stenen altaar en dan is er nog het grote ronde glas-in-loodraam aan de zijkant, dat de Garde Jagers enkele decennia terug heeft geschonken. Daar komt ook de naam Jagerskerk vandaan. Maar er zijn destijds ook onderdelen vanuit de kapel naar het monumentenparkje aan de Clement van Maasdijklaan gegaan, zoals de platen met de namen van de gevallenen van de 1e Divisie “7 December”. Die hingen onderin de toren (foto links). Tijdens de Tweede Wereldoorlog is de kapel door de Duitse bezetters gebruikt als filmzaal, maar daar is ook niets van terug tew vinden. Al zijn er wel twee ramen met gaten erin, dat is al heel lang zo. Ik zou wel willen weten waar dat door is gekomen, wellicht weet iemand die jullie blad leest dat. Sowieso zijn alle oude verhalen over de kapel als ook foto’s welkom, dat geeft ons ook wat meer inzicht in de geschiedenis van deze bijzondere locatie en dan kunnen we daar in de kapel ook aandacht aan besteden.”

En wordt de kapel openbaar te bezoeken of gaan jullie er een hek omheen zetten?

“Nee, het terrein blijft open, zoals het nu ook is. We gaan wel flink aan de slag met het groen. De heg blijft en er moet flink worden gesnoeid. Maar de kapel zelf wordt niet opengesteld voor bezoek, al is het heus niet onmogelijk om een keer op afspraak binnen te kijken. Zo komt er ook geen horeca of zo in, we zullen voor evenementen alsook voor het veteranen-inloophuis werken met catering vanuit defensiecateraar Paresto of vanuit Echo’s Home de Landing, die ook gelieerd zijn aan Defensie. We hebben nu wel wat picknicktafels buiten staan en hebben nu buiten af en toe al wat activiteiten zoals kleinschalige recepties of barbecues. Maar het volle potentieel van het gebouw benutten laat nog even op zich wachten.”

Heeft u nog oude foto’s van de Christus Koningkapel? Weet u hoe de gaten in de twee ramen zijn gekomen of heeft u andere verhalen en wetenswaardigheden over de kapel? Stuur deze dan naar dorpskrantschaarsbergen@gmail.com dan sturen wij deze door naar adjudant Dees.

Mijnhart
UITVAARTVERZORGING

24-uurs opbaarkamers in
Oosterbeek en Wageningen

Rouwcentra:

Utrechtseweg 220, 6862 AZ Oosterbeek
Kamperdijklaan 6, 6866 BR Heelsum
Generaal Foulkesweg 50, 6703 BT Wageningen
Thorbeckestraat 1, 6828 TS Arnhem

Telefoon 026-333 30 29

info@mijnhartuitvaartverzorging.nl
www.mijnhartuitvaartverzorging.nl

KEES PLUIM
autokeuringen

WWW.apk2keuringen.nl
Op onze website kunt u online een afspraak maken

Deelenseweg 30-1
6816 TS Arnhem
Tel. 026-4431131
info@keespluim.nl

Alleen keuringen en geen reparaties, dus onafhankelijk

Coupeuse
Verander- en herstelwerk
of kleding op maat.

Greet Gerritsen Meesters
van Goghstraat 71
Arnhem – 0264460555
m.w.meesters@zonnet.nl

Trompetbloem

Door Dick Zutt

In een vroege jeugdherinnering lig ik op de bank thuis in onze woonkamer met de oranje Philips transistorradio van mijn vader. Het front van de radio is een soort beige plastic raster met aan de rechterkant een grote blauwe cirkel met namen van Europese steden. Met de knop rechtsboven kun je draaien om met een wijzer zenders op te zoeken. Ik herinner me London, Luxemburg en Scheveningen. Die laatste zat helemaal op het einde van de schaal op de korte golf. Ik was op 6 jarige leeftijd in 1972 superfan van The Osmond Brothers met Crazy Horses. Het nummer begint na het intro met een couplet in een lager register, gezongen door een oudere broer. Vervolgens wordt de leadvocal overgenomen door het jongste broertje Donny en die zingt zonder moeite de hoogte in. Met z'n allen zingen ze dan 'CRAZY HORSES … OEWAAA … OEWAAA'. Wat een show. Wat een spektakel en wat een kleuren in symfonie in beeld en geluid. Top-Pop YEAH!

50 jaar later nadert de deadline voor het inleveren van een nieuwe column voor Woeste Gronden, de Dorpskrant van Schaarsbergen. Deze dus. Het is zondagavond 10 juli 2022 en ik zit aan m'n laptop tegen de zon in naar buiten te staren, zoekend naar een sprankje inspiratie. Onze trompetbloem in de patio staat op het punt te gaan bloeien en door de zon heen zie ik prachtig bladergroen en een regenboog aan kleuren, voornamelijk oranje van de buitenste lagen van de trompetbloemen. Wat een show. Wat een spektakel. Muziek is mijn passie en mijn eerste instrument is trompet. Tegenwoordig staat er een Vincent Bach Stradivarius in de woonkamer geëtaleerd maar dat is het dan ook. En toen ineens … FLITS. Trompetbloem. Natuurlijk, zo zit het in elkaar. Muziek en natuur zijn volkomen uitwisselbaar. Ze kennen beiden logica maar zijn tegelijkertijd onvoorspelbaar en op detail ingenieus als je daar oog of oor of smaak of gevoel of de neus voor hebt. Alles is kwetsbaar in balans en daar moet je niet teveel aan prutsen met een korte termijn winst mentaliteit. Life, The Universe and Everything is waar het om gaat en ik denk: 'Was ik nog maar 42'.

Je moet altijd blijven leren. Een aantal jaar geleden experimenteerde mijn oude ik op de moestuin met een nieuwe variëteit. En het zag er leuk uit hoor, zo'n gitaardappel. Ze smaakten alleen naar behangerslijm en als je te hard aan de snaren plukte dan verkruimelden ze in je handen. Gitaardappel is ook een slechte woordgrap overigens.

Archeologisch onderzoek naar de Tweede Wereldoorlog

Dat in Arnhem en omgeving in de Tweede Wereldoorlog heel wat gebeurd is dat is wel bekend. Er zijn allerlei schriftelijke bronnen, historische kaarten en ook foto's die dit verhaal vertellen. Sinds enkele jaren is hieraan een bron toegevoegd. Archeologisch onderzoek naar de Tweede Wereldoorlog is sterk in opkomst. De gemeente Arnhem heeft grote interesse in deze periode en eist bij ontwikkelingen dus dat archeologisch onderzoek naar de Tweede Wereldoorlog wordt gedaan.

Door Kirsten Leijnse

Archeologisch onderzoek Buitenplaats Koningsweg

Vorig jaar is een uitgebreid archeologisch onderzoek gedaan op Buitenplaats Koningsweg in Schaarsbergen. Van deze locatie is bekend dat hier onderkomens gelegen waren voor de verbindingsmedewerksters van de Luftwaffe, de zogenaamde blitzmadel (foto hieronder), en meer naar achteren op het terrein lag een zogenaamd 'nepdorp' uit de Tweede Wereldoorlog. De bebouwing ter plaatse bestaat uit rijksmonumentale boerderijbunkers (tot boerderij vermomde bunkers). Ook waren hier woningen gebouwd voor de medewerkers van de Fliegerhorst.

Graag had ik hier wat verteld over de resultaten van dit archeologisch onderzoek waarbij mooie vondsten zijn gedaan. Dit onderzoek is echter nog niet geheel afgerond waardoor ik er nog niet over mag schrijven. Dit komt dus hopelijk in de volgende editie van de Dorpskrant.
Als alternatief gaat dit artikel over archeologisch onderzoek naar de Tweede Wereldoorlog in meer algemene zin.

Een recente periode, recente belangstelling

Bij archeologisch onderzoek denken de meeste mensen aan dingen die heel lang geleden zijn. Jagers met pijl en boog, hunebedden, Romeinen of misschien middeleeuwse kastelen en ridders. Weinig mensen zullen dan denken aan de Tweede Wereldoorlog, maar ook naar die periode wordt archeologisch onderzoek gedaan. Feitelijk is alles dat ouder is dan 50 jaar en zich in de grond bevindt een archeologische vondst. De periode 1940-1945 valt hier uiteraard ook binnen. Hierbij moeten we natuurlijk wel opmerken dat niet alles dat ouder is dan 50 jaar ook waardevol is. Er zijn een aantal redenen aan te voeren waarom deze periode de laatste jaren erg in de belangstelling staat en er ook steeds meer archeologisch onderzoek naar wordt gedaan. In de eerste plaats is het natuurlijk zo dat er steeds minder mensen zijn die de oorlog zelf bewust hebben meegemaakt en hier iets over kunnen vertellen. Ook worden de laatste jaren veel nieuwe bronnen vrijgegeven. Omdat deze bronnen voorheen niet openbaar waren, roepen ze ook weer vragen op. Archeologisch onderzoek is een waardevolle aanvulling om deze vragen te beantwoorden.

Engelse parahelm (Oosterbeek)

Waarom doen we dit onderzoek?

Je kunt je natuurlijk afvragen waarom we archeologisch onderzoek zouden doen naar een periode waar we feitelijk al zoveel van weten. We hebben immers al zoveel andere bronnen tot onze beschikking. Een belangrijke reden om dit onderzoek toch te doen, is dat we op die manier schriftelijke bronnen of historische kaarten kunnen controleren. Soms denken we dat we weten hoe iets gebeurd is of waar een bepaald object gelegen was, maar blijkt dit na onderzoek toch heel anders te zijn. De historische bronnen die we hebben, blijken niet altijd te kloppen met de werkelijkheid. Zo gebruiken we dit onderzoek dus ook om onze kennis aan te vullen en te vergroten. Tot slot gaan heel veel bronnen over grote gebeurtenissen of bekende mensen. Dit onderzoek richt zich veel meer op lokale geschiedenis en persoonlijke verhalen. Bijvoorbeeld een bunker of loopgraaf waarin na het leeggraven nog eigendommen worden teruggevonden die van de soldaten waren die daar gelegerd waren. De persoonlijke objecten, zoals aardewerk, langspeelplaten en souvenirs, brengt het dagelijkse leven van de mensen dichtbij. Een abstract verhaal over bunkers wordt zo een sterk en uniek persoonlijk verhaal.

Veel munitie

Een bijzondere categorie vondsten die bij ander archeologisch onderzoek vrijwel nooit aangetroffen wordt, is munitie en in mindere mate wapens. Dit materiaal varieert van munitie voor handvuurwapens tot vliegtuigbommen van honderden kilo's zwaar. Explosieven uit de Tweede Wereldoorlog liggen al meer dan 75 jaar in de grond. Ze zijn door de tijd flink aangetast en vaak moeilijk te herkennen als ontplofbare oorlogsresten, maar velen zijn nog steeds levens-

Voorbeelden van gevonden munitie uit de Tweede Wereldoorlog

gevaarlijk. Dit brengt uiteraard een risico met zich mee voor de mensen die het onderzoek uitvoeren. Vaak wordt het archeologisch onderzoek gecombineerd met zogenaamd OOO-onderzoek (Opsporen Ontplofbare Oorlogsresten), dat worden uitgevoerd door een bedrijf dat hierin gespecialiseerd is. De archeologen die meewerken, dienen in het bezit te zijn van veiligheidsdiploma's waaruit blijkt dat ze basiskennis hebben van explosieven. Verder wordt er gewerkt met een beveiligde graafmachine die bestand is tegen een explosie. Kortom soms best wel een beetje spannend dit onderzoek.

Onderzoek in Oosterbeek

Een mooi voorbeeld van archeologisch onderzoek naar de periode 1940-1945 is uitgevoerd in Oosterbeek. Hier is enkele jaren geleden aan de Fonteinallee nabij kasteel Doorwerth en binnen de zogenaamde 'Perimeter' onderzoek gedaan. Aanleiding was het feit dat het Waterschap Vallei & Eem daar werkzaamheden wilde uitvoeren aan de aanwezige beken en vijvers, waaronder ook het uitbaggeren van de diverse wateren. Hierbij bestond het risico dat in deze wateren aanwezige archeologische vondsten en sporen zouden worden vergraven. Het betrof hier een gebied dat gedurende de Slag om Arnhem de focus was van de krijgshandelingen, de zogenaamde 'Perimeter'. Dit was een hoger gelegen gebied waar de Engelse troepen zich tijdens de Slag om Arnhem hadden verschanst. Aangezien de beken en vijvers lange tijd niet waren opgeschoond, werd ervan uitgegaan dat ze de nodige materiële overblijfselen van deze strijd zouden bevatten. Omdat er zeer waarschijnlijk ook explosieven uit de Tweede wereldoorlog aanwezig zouden zijn, werd het archeologische onderzoek gecombineerd met een OOO-onderzoek.
Het archeologisch werk bestond voornamelijk uit het monitoren van de diverse baggerwerkzaamheden, identificatie en documentatie van archeologische objecten en beoordeling van archeologische resten. Het gros van de vondsten uit de beken en vijvers stamde, zoals verwacht, uit de oorlog. Het gaat bijvoorbeeld om (delen van) wapens, munitie, munitiekisten, gasmaskers, helmen, maar ook meer persoonlijke spullen zoals etensketels, zeepdoosjes en riemen.
Een onderzoek als dit moet gezien worden als een detailstudie van het slagveld. Over het algemene verloop van de strijd zijn we goed geïnformeerd door de diverse verslagen van militairen en ooggetuigen. De inhoudelijke waarde van het onderzoek zit vooral in het lokale aspect, de gevechten op deze plek en achtergrond van de betrokken militairen. Het aangetroffen materiaal vormt een illustratie van de gebeurtenissen, die rondom Oosterbeek hebben plaatsgevonden.
Door het lokale karakter en de vaak persoonlijke bezittingen die dit soort onderzoeken opleveren sluiten ze, mede omdat het nog niet zo lang geleden is, nauw aan op het verleden van de huidige bewoners. In dit verband is er ook altijd bijzondere aandacht voor het eventueel aantreffen van overblijfselen van de militairen die hier het leven gelaten hebben. Identificatie hiervan is ook 75 jaar later nog steeds van grote waarde voor de nabestaanden.

Verboden Landschap

Ruim twee decennia heeft Schaarsberger Hans Jungerius onderzoek gedaan naar het gebied rond het huidige Militair Luchtvaartterrein (MLT) Deelen, dat tijdens de Tweede Wereldoorlog het grootste vliegveld was in bezet Europa, om te verwerken in een boek. Althans, in een "historische reisgids", zoals hij het zelf noemt.

Historie

Onze Schaarsbergse achtertuin kent een rijke historie. Van prehistorische grafheuvels, woeste gronden met schaapskuddes en jachtgebieden van adellijke families met statige landhuizen tot de belangrijke positie die het gebied innam tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Fliegerhorst Deelen

De Fliegerhorst Deelen werd door de Duitse bezetter door slim gebruik van een eigen spoorlijn in recordtempo ontwikkeld tot een groots vliegveld met hangars, bunkers, opslagplaatsen en legering voor de manschappen van de Duitse 1e Nachtjagd divisie onder leiding van commandant Wolfgang Falck. Deelen, strategisch gelegen tussen Engeland en het Duitse Ruhrgebied, was daarmee een ideale plaats om met jachtvliegtuigen de geallieerde bommenwerpers uit de lucht te halen voor ze het Ruhrgebied bereikten. De Fliegerhorst werd voor de geallieerden aan het oog onttrokken met een kunstmatig gecreëerd landschap bestaande uit akkers, (heide-)velden en bossen, met daarin 900 "vermomde" militaire gebouwen. De gedegen vermomming van het terrein heeft er voor gezorgd dat er, behalve op de vliegstrip zelf, eigenlijk nooit zwaar gebombardeerd is in het gebied. Zelfs het grootste militaire object, de commandobunker Diogenes aan de Koningsweg, was met zijn 80 bij 60 meter dusdanig goed gecamoufleerd dat deze onzichtbaar was vanuit de lucht en ongeschonden de oorlog is doorgekomen.

Hans Jungerius heeft de resultaten van zijn onderzoek naar het verleden, heden en post-militaire potentieel van dit Duits-Nederlandse cultuurlandschap vastgelegd in het boek "Verboden Landschap", waarvan de boekpresentatie op 8 juli jl. heeft plaatsgevonden op (waar anders) Militair Luchtvaartterrein Deelen.

Naast onderzoek op het huidige Militair Luchtvaartterrein Deelen, de Oranjekazerne en andere delen van Schaarsbergen en de veluwe leidde Hans zijn onderzoek ook naar archieven van het Goethe-Institut in Rotterdam en diverse archieven in Duitsland. De verworven gegevens hebben geleid tot vele nieuwe inzichten, details en voorheen onbekende foto's, zoals een in het boek afgebeelde foto gemaakt in de Junckerhalle op het MLT Deelen.

Naamgeving

De naam van het boek, "Verboden Landschap", verwijst naar het feit dat vanaf het moment dat de Duitsers er begonnen met de aanleg tot op heden het bewuste gebied voor het overgrote deel niet publiekelijk toegankelijk is. Maar omdat de Fliegerhorst van destijds een veel groter gebied besloeg dan bovenstaande twee locaties zijn er wel degelijk historische delen van dit landschap die zich nu in openbaar terrein bevinden. En daar komt het stukje "historische reisgids" om de hoek kijken. Met een ingesloten wandelroute kan de lezer zelf op pad om locaties te ontdekken die meer zijn dan zij lijken te zijn. Van boerderijen die eigenlijk vliegtuighangars zijn, sporen van de spoorlijn tussen Oosterbeek en Deelen tot bunkers uit de koude oorlog verborgen op Veteranenlandgoed Vrijland, de route brengt de wandelaar op significante plaatsen die anders onopgemerkt zouden zijn gebleven en maakt daarmee dat de rijke geschiedenis van Schaarsbergen niet vergeten wordt.

Verkrijgbaar bij de meeste boekhandels in Arnhem of te bestellen via internet.

Het Nationale Park De Hoge Veluwe en cultuurhistorie

Wildweide

Door Martin Koops

In Het Nationale Park De Hoge Veluwe zijn nog veel sporen te vinden die toe te schrijven zijn aan bewoning en gebruik in vroeger tijden. Het Park hecht veel belang aan het in stand houden of herstellen van deze cultuurhistorische elementen, en deze ook zichtbaar te houden of juist weer zichtbaar te maken voor het publiek. Denk hierbij bijvoorbeeld aan houtwallen, oude laanstructuren, schaapsdriften en (heide)akkers.

Oude cultuurhistorische elementen zichtbaar maken

Vaak zijn deze oude elementen betrekkelijk eenvoudig weer zichtbaar te maken, zoals houtwallen waarbij ongewenste struiken en bomen worden verwijderd of een akker die ‘gewoon’ weer in gebruik genomen wordt. Soms is een grotere ingreep nodig, zoals op landgoed Hoenderloo waar -in vijf fases van circa 20 jaar- gehele lanen gekapt en opnieuw aangeplant worden. Ook de aanleg en het herstel van een aantal percelen eikenhakhout past mooi in dit beleid. Op twee locaties, de Franse Berg en Kemperberg, zijn weer percelen eikenhakhout in gebruik genomen.

Eikenhakhout

Vanaf de Middeleeuwen waren er in Nederland, vooral op de zandgronden, veel eikenhakhoutbossen te vinden. De schors van eiken bevat namelijk veel looizuur, een stof die gebruikt werd in leerlooierijen. Het hout zelf werd voornamelijk gebruikt als brandhout. Iedere 10 tot 15 jaar werden de jonge eiken laag bij de grond gekapt, waarna de stobben weer uitliepen en de cyclus van voor af aan begon.

Door de komst van chemische looistoffen en alternatieve brandstoffen voor hout in het begin van de 20ste eeuw, raakte ook de eikenhakhoutcultuur in ongebruik en zijn veel van deze hakhoutbossen ‘op énen gezet’. Hiermee wordt bedoeld dat op één loot na, alle anderen werden weggehaald waarna de overgebleven loot kon uitgroeien tot volwassen boom. Op deze manier ontstonden de zogenaamde spaartelgenbossen. Vandaag de dag zijn deze oude eikenhakhoutbossen nog steeds goed te herkennen. De bomen in deze opstanden zijn duidelijk zichtbaar gegroeid vanuit een oude ‘stoof’.

Lange laan op landgoed Hoenderloo

Dineractie Park de Hoge Veluwe

Vanaf 1 augustus tot en met 30 september loopt de dineractie in het Park.

Bezoekers die na 17 uur hun entreeticket bij een van de ingangen kopen en in het Parkrestaurant gaan eten, krijgen bij een besteding van €25,- bij het restaurant hun entree-kosten terug. Voor kinderen van 6 – 12 is dit bedrag €12,50.

De actie geldt niet voor online tickets en niet voor entreetickets voor de auto.

Meer informatie over de dineractie is te vinden op: www.hogeveluwe.nl/dineractie

Nieuwsbrief Dorpsraad

De nieuwsbrief van de Dorpsraad Schaarsbergen wordt regelmatig verstuurd. Meestal met informatie die niet kan wachten tot de Woeste Gronden. U kunt zich aanmelden via www.dorpsraadschaarsbergen.nl

VINCENT MANDEMAKER
ALLROUND KLUSSENBEDRIJF
voor al uw klussen in en rond het huis
Strolaan 25, 6816 PM Arnhem (06) 42 11 86 32
info@klusbedrijfvincentmandemaker.nl
website: klusbedrijfvincentmandemaker.nl

AUTOBEDRIJF
Ben Pluim
VOOR ONDERHOUD
EN REPARATIE VAN
OPEL
Deelenseweg 30, 6816 TS Arnhem
Tel. 026 - 4423431

Sleutel & Slotenservice — **Inbraak beveiliging**

- Inbraakwerende veiligheidssloten met SKG keurmerk voor deuren, schuifpuien, ramen en dakvensters.
- Cilindertrekken, de nieuwe inbraakmethode! Vervang uw cilinders voor de nieuwe serie, vanaf € 38,- p.st.
- Buitenverlichting, met schemerschakelaar of bewegingsmelder.
- Alarmsystemen met automatische doormelding naar bijvoorbeeld uw mobiele telefoon.

Muller Techniek Arnhem

Al meer dan 30 jaar beveiligingsspecialist
Gratis vrijblijvende offerte

Bakenbergseweg 11-1
6814 MA Arnhem
Telefoon (026) 351 06 31
Email info@mtabeveiliging.nl

POLITIE KEURMERK VEILIG WONEN

Yoga van Roos

Yoga van Roos is een kleinschalige yogaschool die sinds april 2022 in het mooie Schaarsbergen is begonnen. In de ruimte 'de Basis' biedt Roos verschillende soorten lessen aan voor elk niveau yogi.

Door Roos van der Hijden

Yoga van Roos

Kleinschalig en persoonlijk zijn de voornaamste woorden waarmee ik deze ruimte kan omschrijven. Als yogadocente vind ik het enorm belangrijk dat iedereen de juiste aandacht krijgt en elke leerling op zijn of haar manier de les kan meemaken. Dit is niet alleen van belang voor de fysieke aspecten van yoga, maar ook voor de mentale en spirituele aspecten. Iedereen beloopt zijn eigen pad, op zijn eigen manier en eigen tempo.

Mijn achtergrond

Dankzij mijn moeder ben ik alweer 10 jaar geleden voor het eerst in aanraking gekomen met Yoga. Het was voor mij een hele logische vorm van beweging en heb het sindsdien niet meer losgelaten. Voorheen was ik gefascineerd door de fysieke voordelen van verschillende yogavormen, maar toen ik in aanraking kwam met Hatha Yoga klikte alles meteen. Het fysieke, mentale en spirituele komt daarin allemaal samen. Dat geeft me tot de dag van vandaag nog steeds inspiratie om me te blijven verdiepen. Daarnaast ben ik ook een gepassioneerde krachttrainer en geef ook graag informatie over de basisbewegingen die belangrijk zijn om veilig en sterk yoga te kunnen beoefenen.

Hatha Yoga

Hatha Yoga is de basisvorm van alle andere yogastromingen. De houdingen zijn statisch waardoor we kracht maar ook flexibiliteit opbouwen. In de Hatha Yoga staat de afwisseling tussen in- en ontspanning centraal. Hiermee proberen we ons lichaam en geest in balans te brengen om zo blokkades op te heffen. Tijdens mijn lessen werk ik altijd met een thema, waardoor de les niet alleen waardevol is op de mat, maar ook van de mat af.

Flow Yoga

De Flow les heb ik ontwikkeld om iets meer aandacht te kunnen geven aan het verbinden van de adem met beweging. Dit is vaak het meest uitdagende voor veel mensen maar van enorm belang om alles uit de yogales te halen. In deze les blijven we in een langzame, soepele beweging en staat de ontspanning centraal.

De ruimte

De ruimte heet 'de Basis', ik mag deze delen met mijn schoonmoeder die hier zelf reiki-workshops en healing-sessies aanbiedt. Het is een unieke locatie, ruimtelijk, licht en met een spiritueel doeleinde. Grenzend aan de ruime is de tuin die op het moment vol in bloei staat.
Ontspanning gaat hier erg gemakkelijk door de geluiden van de vijver op de achtergrond en het natuurlijke licht dat binnenvalt.
In de zomer kunnen de deuren helemaal geopend worden waardoor de ruimte een geheel lijkt met de tuin.

Wil je meer weten of een keertje mee doen?
Bekijk www.yogavanroos.nl of stuur me gerust een mail via info@yogavanroos.nl

De parelmoervlinder in beeld

Zeldzame vlinders gedijen goed noordelijk van Schaarsbergen

Grote parelmoervlinder

Bosparelmoervlinder op jacobskruiskruid

Kleine parelmoervlinder op akkerdistel

Door Mireille Riesenbeck

Parelmoervlinders. De Veluwe is één van de weinige locaties in Nederland waar je drie van deze bijzondere vlinders bij elkaar kunt vinden. In de corridor van de open schrale graslanden en bosdelen van het Nationaal Park de Hoge Veluwe, het Militair Luchtvaartterrein Deelen (MLT) en het Veteranenlandgoed Vrijland leven de bos,- kleine en grote parelmoervlinder en heeft hun aantal de afgelopen jaren een vlucht genomen. Initieel zaten de kleine en grote parelmoervlinder vooral op het Militair Luchtvaartterrein Deelen en op de open velden van het Veteranenlandgoed Vrijland, grenzend aan het MLT. Maar sinds het Nationaal Park de Hoge Veluwe een stuk bos grenzend aan de kop van het MLT heeft gekapt, waardoor een corridor tot stand kwam, zijn alle drie de soorten ook daar te vinden en heeft de populatie letterlijk een vlucht genomen.

Herkomst en familie

De naam van de soort komt voort uit de vlekken op de onderkant van de vleugels, welke een echte parelmoerkleur en –glans hebben. Ze vallen onder de familie Aurelia's, de grootste familie dagvlinders en ze zijn daarmee directe familie van o.a. dagpauwoog, distelvlinder en atalanta. Parelmoervlindersoorten komen in bijna geheel Nederland voor, zelfs op de waddeneilanden. Van alle provincies bij elkaar zijn, naast Gelderland, in Limburg de meeste parelmoervlindersoorten te vinden.

Parelmoervlinders als rups

De rupsen van zowel de kleine als grote parelmoervlinder zijn vooral te vinden in gebieden met wilde soorten viooltjes, de waardplanten voor deze twee soorten. De bosparelmoervlinder geeft de voorkeur aan de hengel, een geelbloeiende halfparasiete plant, om de eitjes op af te zetten. Waar de kleine en grote parelmoervlinder de eitjes per stuk afzetten op mos of een blad in de buurt van de waardplanten, legt de bosparelmoer deze in een cluster van zo'n 80 tot 150 stuks onderaan het blad van de waardplant, waarna de rupsen in een spinsel met zo'n 20 rupsen bij elkaar van plant naar plant trekken. Dit terwijl de rupsen van de kleine en grote parelmoervlinder een solitair bestaan leiden.

Leven als vlinder

Na het verpoppen hebben alle soorten een vrij lange levensduur, al paart de bosparelmoervlinder al binnen enkele uren na het verpoppen. De eitjes hebben dan nog zo'n 8 dagen nodig om te rijpen en het vrouwtje deze zal afzetten. Soms legt zij enkele dagen na het afzetten van haar eitjes nog een tweede, kleiner legsel. Als vlinder geeft de bosparelmoervlinder de voorkeur aan geelbloeiende composieten zoals havikskruid en biggenkruid. Planten die een beetje lijken op paardenbloemen. De grote parelmoervlinder gaat voornamelijk voor de akkerdistel, kale jonker en braam, waar de kleine parelmoervlinder volgens de beschrijvingen voor koninginnekruid en slangenkruid zou gaan. Echter heb ik de kleine parelmoervlinder voornamelijk aangetroffen op de akkerdistel en op jacobskruiskruid.

Zeldzame schoonheid

Van de drie soorten is de grote parelmoervlinder het moeilijkst vast te leggen op de gevoelige plaat. Met een gemiddelde dichtheid van 4 exemplaren per hectare is deze soort de zeldzaamste van de drie. Het is dan ook niet vreemd dat deze soort als ernstig bedreigd staat genoteerd. Enkele waarnemingen vanuit een specifieke hoek op het Veteranenlandgoed Vrijland zijn tot nu toe het enige bewijs dat de soort er echt wel zit. Terwijl de kleine parelmoervlinder mij op Deelen verraste met tot wel 5 vlinders tegelijk binnen enkele meters van elkaar en de bosparelmoervlinder in nog grotere getale op Park de Hoge Veluwe in de Eikehoutbergen te vinden is. In tegenstelling tot de vlindersoorten die in grote aantallen in mijn tuin te vinden zijn, is het dus best een aardige uitdaging om van grote parelmoervlinder foto's te maken, maar zeker lonend als het dan toch lukt.

Vlinders spotten

Wilt u zelf ook vlinders spotten? Op www.vlinderstichting.nl vindt u een goede soortenbank. Hier kunt u ook waarnemingen van de meest voorkomende tuinvlinders op een eenvoudige manier melden, waardoor de vlinderstichting kan bijhouden of het goed gaat met bepaalde soorten. Heeft u zelf parelmoervlinders of een andere bijzondere soort (dit kunnen ook vogels, insecten en reptielen zijn) gezien? Dan kunt u deze doorgeven op www.waarneming.nl.

Tennisvereniging Schaarsbergen

Sfeer proeven? Bel voor een geschikt toss-moment of een proeftraining naar Annemieke 06-13597071 of kijk op www.tennisverenigingschaarsbergen.nl

- Top gravelbanen
- Geen wachttijden
- Tennisvrienden maken met tossen
- Competitie (ruimte voor teams)
- Lage contributie en consumptieprijzen
- Training van Brand Tennis

BROOD- EN BANKETBAKKERIJ
REIJNEN
Kemperbergerweg 159 - Tel. 4426432
Van Lawick van Pabststraat 133 - Tel. 4422517
ARNHEM
www.bakkerijreijnen.nl

3-gangen
KWALITEITSMENU
vanaf € 29,50
HOTEL RESTAURANT TRIX

GEOPEND VOOR: KOFFIE, LUNCH,
BORREL EN DINER!
SPECIALE KINDERKAART EN SPEELRUIMTE!
RESTAURANT TRIX | SCHELMSEWEG 1A
ARNHEM | RESTAURANTTRIX.NL

Oogstactiviteiten

14 september 2022, van 13.30 tot 17 uur bij Stadsboerderij de Korenmaat. Tijdens deze middag is er van alles te beleven en te ontdekken omtrent lokaal voedsel.

Oogstactiviteiten

In de Kindertuinen bij Stadsboerderij de Korenmaat krijgen kinderen les in moestuinieren. Tijdens het oogstfeest mag iedereen, onder begeleiding, oogsten in de kindertuinen. Het is de ideale manier om kinderen kennis te laten maken met bloemen, groenten en fruitsoorten. Uiteindelijk gaan de kinderen vol inspiratie en met hun eigen gemaakte tuinsnack naar huis.

Boerderijwinkel

In de boerderijwinkel bij Stadsboerderij de Korenmaat worden naast de oogst uit eigen tuin ook andere producten van de boerderij verkocht, zoals: eieren, honing en vlees. De molenaars van de Witte Watermolen in Sonsbeek Park zijn ook aanwezig: zij leggen uit hoe je van graan, meel maakt en wat voor lekkers je ervan kunt bakken. Laat je deze middag dus volop inspireren en ontdek alles over lokaal voedsel en gezond koken.

Programma van het oogstfeest

We gaan oogsten, bereiden en opeten. Er zijn deze middag verschillende activiteiten:
– Aardappels rooien en daar rösti van maken
– Mais poffen
– Poepracen
– Kook en proef je zelfgemaakte speedhap
– Oogstpuzzel en memory
– Kruidenbuiltjes maken
– Schat het gewicht ...en nog véél meer!

Opgeven kan via de website:
https://natuurcentrumarnhem.nl/activiteiten/oogstfeest/

Ontdek Park Sonsbeek

Doe zondag 11 september tijdens de Open Monumentendag mee met de gratis wandelingen en activiteiten bij Molenplaats Sonsbeek.

Park Sonsbeek

Park Sonsbeek is, samen met de aangrenzende parken Zypendaal en Gulden Bodem, sinds 2005 een rijksmonument. Het park is niet alleen bijzonder door de grootte en ligging, maar ook door de hoogteverschillen. In het park vind je bijzondere historische plekken zoals de Sint Jansbeek, de 19e- eeuwse uitkijktoren de Belvédère en de IJskelder. Tijdens de Open Monumentendag op 11 september zijn al deze bijzondere plekken gratis te bezichtigen.

Gidswandelingen

Wil je zelf op pad naar alle bijzondere plekken in het park? Dat kan natuurlijk; kom dan eerst even langs bij bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek voor meer informatie of een plattegrond.
Je kan het park op 11 september ook bezoeken onder begeleiding van een gids. Deelname is gratis, aanmelden voor een gidswandeling is verplicht.

Kom vooraf of na afloop gerust genieten van een hapje of drankje bij restaurant A Beautifull Mess, gevestigd in Bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek. Ontdek de inspirerende verhalen en heerlijke gerechten van de medewerkers van dit bijzondere restaurant.

Programma zondag 11 september

– Gidswandeling ochtend: 11 - 12.30 uur
– Gidswandeling middag: 13.30 - 15.00 uur
– Gidswandeling Van Molen tot Molen: 11 - 11.45 uur
– Gidswandeling Monumentale bomen: 11 - 13 uur
– Bezichtiging Witte Watermolen: open 11 - 16 uur
– Bezichtiging Belvédèretoren: open 11 - 16 uur
– Bezichtiging IJskelder: open 11 - 16 uur

Meer informatie en aanmeldingsformulieren vind je op de website van Natuurcentrum Arnhem:
https://natuurcentrumarnhem.nl/activiteiten/

Muziekvereniging Eendracht bruist!

Muziek voor en door de jeugd

Op 17 juni organiseerden we op basisschool 't Panorama een heuse muziekdag. Meer dan 150 kinderen maakten kennis met muziek door een quiz, een theorieles en zelfs te blazen op echte instrumenten. Inmiddels zijn we met proeflessen gestart en na de zomervakantie beginnen we met een volledige cursus Algemene Muzikale Vorming (AMV). Kinderen vanaf 7 jaar maken dan kennis met de basisbeginselen van muziek, zoals noten lezen, toon houden en ritme en zij mogen verschillende instrumenten uitproberen. De cursus vindt plaats op basisschool 't Panorama op de maandagmiddagen om 15.15 – 16 uur.

Vanaf 8 jaar kun je muziekles volgen op een instrument. Deze lessen worden in ons verenigingsgebouw op Schaarsbergen gegeven door een gediplomeerd docent. Een instrument krijg je te leen van de vereniging.

Heeft je kind interesse in AMV-les of muziekles op een instrument, neem dan contact op met Natasja Kapitein via jeugdeendracht@xs4all.nl of bel/app 06-51065803.

Brell & Brass

Ons grote orkest is alweer druk bezig met de voorbereidingen voor het najaar. Zo zijn we hard aan het studeren op Brell & Brass voor het concert tijdens het WK volleybal op 22 september op de markt in Arnhem. Samen met zangeres Micheline van Hautem worden de mooiste liederen van Jacques Brel ten gehore gebracht. Komen jullie ook luisteren?

Fkes Arnhem

En nog een nieuwtje! Fkes Arnhem (Feestkapel Eendracht Schaarsbergen) is geboren! Een 14-tal enthousiaste muzikanten maakt ontspannen (feest)muziek. Je hebt ze al kunnen bewonderen op Koningsdag, bij het jubileum van Stal Mansour en de avondvierdaagse in Schaarsbergen. Dus heb je een feestje, jubileum of gewoon zin in leuke muziek, neem contact op met muziekver.eendracht@gmail.com en we kijken wat we voor je kunnen betekenen.

Informatie over onze vereniging is te vinden op de website www.eendrachtschaarsbergen.nl

PODIUM 3D in Dorpskerk Schaarsbergen

muziek, kunst én poëzie in één voorstelling

Zondag 2 oktober vindt in Arnhem PODIUM 3D plaats. Drie kunstenaars bundelen met PODIUM 3D de drie dimensies muziek, kunst en poëzie. Beeldend kunstenaar Miriam van der Linden (Dieren), dichter Lammert Hoeve (Rozendaal) en gitariste/zangeres Jacqueline Snel (Gaanderen) starten ieder met eigen werk, waar de andere disciplines op reageren. Er zijn acht 3D thema's, ieder bestaand uit een schilderij, een muziekstuk én een gedicht.

Jacqueline Snel (Gaanderen) studeerde klassiek gitaar aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag en zingt luisterliedjes. In haar optredens wisselt ze de liedjes af met gitaar-solo's. Snel is ook actief als uitvaartgitariste en gitaardocente.

Miriam van der Linden (Dieren) verbeeldt het onbenoembare in haar schilderijen en papierkunst. Ze is voortdurend op zoek naar de essentie en achtergrond van wat ze ziet en beleeft. Van der Linden schept haar eigen papier en heeft regelmatig exposities en workshops.

Lammert Hoeve (Rozendaal) vertaalt zijn belevenissen en waarnemingen in gedichten. Zijn gedichten zijn humorvol en hebben doorgaans een dubbele lading. Hoeve won diverse poëzieprijzen. In zijn voortuin staat altijd een gedicht, zo is hij 'dichter aan de weg'.

De voorstelling is in Dorpskerk Schaarsbergen en begint om 16 uur. De toegang bedraagt 15 euro, inclusief consumptie na afloop. Kaarten zijn verkrijgbaar bij de ingang. Voorverkoop (14 euro) tot één dag voor de voorstelling via info@snelopgitaar.nl of bellen naar 06 22488503.
PODIUM 3D is ook elders te zien. Meer informatie over PODIUM 3D op www.snelopgitaar.nl.

World Cleanup Day

World Cleanup Day is de grootste jaarlijks opschoonactie ter wereld. Inmiddels doen er 180 landen mee. In Nederland is Plastic Soup Foundation initiatiefnemer van World Cleanup Day. In 2021 waren er ruim 1.500 opschoonacties aangemeld.
Dit jaar is World Cleanup Day op 17 september 2022. Maak nu alvast je actie aan!

Bij de hand

Afvalkalender

Het jaaroverzicht voor het ophalen van afval van groen, rest en PMD is te vinden op de site van de Gemeente Arnhem: www.arnhem.nl via de zoek-op-dracht 'afvalkalender', u wordt dan doorgelinkt naar de website van proZero.
De rolcontainers worden met een grijparm opgepakt en geleegd. Zet de bak dus op straat met de wielen aan de straatkant. De blauwe rolcontainer (papierafval) wordt met hulp van vrijwilligers van muziekvereniging 'Eendracht' geleegd.

Gemeente Arnhem

Voor al uw vragen of klachten over de openbare ruimte, kunt u dagelijks bellen met telefoonnummer 0900-1809. Of stuur een bericht via www.arnhem.nl/melding. Het voordeel hiervan is dat u van de voortgang van uw melding per e-mail op de hoogte wordt gehouden.

Wijkagent

De wijkagent voor Schaarsbergen is Tim Heil. Hij is te bereiken via tim.heil@gelderland-midden.politie.nl of telefonisch: 0900-8844

Uw buurt groener maken?

www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Groenbeheer/uw_buurt_groener_maken

Wijkteam Arnhem Noord-West

Voor persoonlijke ondersteuning of advies, bijvoorbeeld bij opvoeding, huisvesting, zorgen om inkomen of psychische problemen neem je contact op met het wijkteam: tel. 088-226 00 00 of www.wijkteamsarnhem.nl.

Team Leefomgeving Noord-West

Gemeente Arnhem werkt met teams leefomgeving. Voor Schaarsbergen is Team Leefomgeving Noord-West het aanspreekpunt met wijkmanager Franka Boudewijn. Dit team gaat graag met bewoners in gesprek over thema's en ambities die spelen in een wijk.
Team Leefomgeving Noord-West is te bereiken via: noord-west@leefomgevingarnhem.nl en telefonisch 026-3774841 (algemene zaken, Patricia Vleeming). De wijkmanager Franka Boudewijn is bereikbaar via franka.boudewijn@arnhem.nl en 026-3773501.

Cultuurmakelaar

Een cultuurmakelaar bemiddelt, ondersteunt en ontwikkelt initiatieven op het gebied van taal, kunst en erfgoed. De cultuurmakelaar voor Arnhem Noord-West is Mieke Hendrikse. U kunt haar benaderen met vragen, wensen en ambities op het gebied van kunst, taal en erfgoed. Contact: mieke.hendrikse@rozet.nl of 06 41059318

fixi

Gat in de weg? Kapotte straatlantaarn?

Knelpunten in de openbare ruimte kunt u snel en simpel melden via Fixi. Fixi is een landelijk platform. Ook de gemeente Arnhem maakt er gebruik van. Geef bij melding de locatie aan en voeg waar mogelijk een foto bij. Zo krijgt de gemeente de exacte locatie door en kan gericht actie worden ondernomen. Iedereen die iets meldt, wordt op de hoogte gehouden van de afhandeling.
Voor meldingen: ga naar www.fixi.nl of download de Fixi-app in de App Store of Google Playstore. Het werkt snel, makkelijk en effectief!

Agenda

september

• donderdag	1	t/m vrij. 30 sept.: Dineractie de Hoge Veluwe (zie pag. 24)	hogeveluwe.nl/agenda
• donderdag	1	t/m vrij. 30 sept.: 17-19.30 uur Bronstexcursie, reserveren via	hogeveluwe.nl/agenda
• zaterdag	3	11-17 uur Hoge Veluwe markt	hogeveluwe.nl/agenda
• zondag	4	14-16 uur NK Burlen	hogeveluwe.nl/agenda
• maandag	5	t/m zat. 17 sept. Airborn oefening Falcon Leap	www.defensie.nl
• vrijdag	9	20 uur Openluchtbioscoop bij Dorpskerk, kaarten via duurzaam.schaarsbergen@gmail.com	
• woensdag	14	13.30-17 uur Oogstfeest (zie pagina 31)	https://natuurcentrumarnhem.nl/activiteiten
• woensdag	14	16 uur Kindercollege: Grote verhalen over giraffen	burgerszoo.nl/kindercollege
• woensdag	14	19.30 uur Avondlezing: Lokale toppers	burgerszoo.nl/avondlezing
• vrijdag	16	20 uur Herdenking Operatie Market Garden, Airbornplein en John Frostbrug	
• vrijdag	16	22 uur Bridge to Liberation concert, omgeving John Frostbrug	
• zaterdag	17	11-18 uur Herdenking luchtlandingenoperatie Market Garden	Ginkelse Heide
• zaterdag	17	9.15 - 10.45 (4x 1/2 uur) Knuffeldierspreekuur	burgerszoo.nl/knuffeldier-spreekuur
• zaterdag	17	World Cleanup Day: samen tegen plasticvervuiling	plasticsoupfoundation.org/
• zaterdag	17	14 uur Kids Symphonica at the zoo concert	burgerszoo.nl/kidssymphonica
• zaterdag	17	20-22 uur Symphonica at the zoo concert, tickets via www.arnhemspromenadeorkest.nl	
• zaterdag	17	11-17 uur Hoge Veluwe markt	hogeveluwe.nl/agenda
• zaterdag	17-18	Open Monumentendag	openmonumentendag.nl/comite/arnhem
• zondag	18	15-17 uur Symphonica at the zoo concert, tickets via www.arnhemspromenadeorkest.nl	
• zaterdag	24	13.30-16 uur Excursies Market Garden tot Bevrijding	hogeveluwe.nl/agenda

oktober

• zaterdag	1	11-17 uur Hoge Veluwe markt	hogeveluwe.nl/agenda
• zaterdag	1-2	17-19.30 uur Bronstexcursie, reserveren via	hogeveluwe.nl/agenda
• zondag	2	16-17.15 uur Podium 3D (zie pag. 33), reserveren noodzakelijk	www.snelopgitaar.nl
• zaterdag	8	9-19 uur Hoge Veluwe wandeldag	hogeveluwe.nl/agenda
• zaterdag	8	11-17 uur Hoge Veluwe markt	hogeveluwe.nl/agenda
• zaterdag	8	13.30-16 uur Wandelexcursie Hoge Veluwe en WOII	hogeveluwe.nl/agenda
• zondag	9	10-16 uur Hoge Veluwe Loop (inschrijven tot 8 okt.)	hogeveluwe.nl/agenda
• donderdag	13	20.30 uur Dorpsvergadering	dorpsraadschaarsbergen.nl
• zaterdag	15	11-17 uur Hoge Veluwe markt	hogeveluwe.nl/agenda
• zaterdag	15	t/m 30 okt.: 9-19 uur Dieren Tienkamp voor kinderen	hogeveluwe.nl/agenda
• zondag	16	11-18 uur Zeldzaam Mooi markt in Sonsbeek	
• woensdag	19	16 uur Kindercollege: Dieren beschermen doe je zo(o)	burgerszoo.nl/kindercollege
• woensdag	19	19.30 uur Avondlezing: Spijs en drank in de natuur	burgerszoo.nl/avondlezing

november

• woensdag	16	16 uur Kindercollege: Oceanen en plastic soep	burgerszoo.nl/kindercollege
• woensdag	16	19.30 uur Avondlezing: Zoo van de toekomst	burgerszoo.nl/avondlezing
• zondag	27	13.30-16 uur Wandelexcursie Hoge Veluwe en WOII	hogeveluwe.nl/agenda

Ontdek Koninklijke Burgers' Zoo met een abonnement

Met een abonnement op Burgers' Zoo kunt u extra genieten. Zo ontvangt u vier keer per jaar ons magazine ZieZoo en het kindermagazine Kids & Zoo. Daarnaast kunt u gratis naar evenementen en lezingen in Burgers' Zoo. Met een abonnement krijgt u ook nog eens korting op de entree van andere dierenparken en het Openluchtmuseum. De kosten van een abonnement heeft u al na drie bezoeken terugverdiend.

Kijk voor meer informatie op
www.burgerszoo.nl/abonnement

KONINKLIJKE
BURGERS' ZOO